

حقوق خانواده

مؤلفان:

دکتر ابوالهیم ققی زاده

دانشیار دانشگاه پیام نور

دکتر سحر علی پور

استادیار دانشگاه پیام نور

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	تقی زاده، ابراهیم،
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	حقوق خانواده/ مولفان ابراهیم تقی زاده/ سحر علی پور.
مشخصات نشر	تهران: مجده، ۱۳۹۵.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۶۵۹-۳:
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	حقوق خانواده -- ایران
موضوع	Domestic relations -- Iran
شناسه افزوده	علی پور، سحر،
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ ج ۷ ص ۷/ KM540
رده بندی دیویی	۳۴۶/۵۵۰۱۵:
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۸۷۲۳۷:

هرگونه تکثیر کامل یا تفریغی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 و ناشر با اخذ مجوز از دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

حقوق خانواده

مؤلفان: دکتر ابراهیم تقی زاده/ دکتر سحر علی پور

انتشارات مجده

چاپ اول: ۱۳۹۵ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی مجده

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان وحید نظری و فروردین بلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۳۳۸۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۶۵۹-۳

ISBN: 978-600-193-659-3

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (میری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
 فصلنامه حقوقی مجده با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
بخش اول: نکاح و انحلال نکاح	۱۷
فصل اول: نکاح	۱۹
گفتار اول: نکاح و مفهوم آن	۱۹
مبحث اول: اهمیت اجتماعی و اخلاقی نکاح	۱۹
مبحث دوم: تعریف نکاح	۲۰
گفتار دوم: خواستگاری و نامزدی	۲۱
مبحث اول: خواستگاری	۲۱
مبحث دوم: مفهوم ماهیت حقوقی نامزدی	۲۲
بند اول: ماهیت نامزدی	۲۲
بند دوم: ماهیت واقعی مردی	۲۳
بند سوم: وضع هدایا و نام های دوران نامزدی	۲۴
بند چهارم: استرداد نامه	۲۷
گفتار سوم: اقسام نکاح	۲۸
گفتار چهارم: شرایط درستی نکاح	۳۰
مبحث اول: قصد و رضای باطنی	۳۱
بند اول: قصد	۳۱
بند دوم: وجود رضا	۳۴
مبحث دوم: اعلام اراده در عقد نکاح	۳۵
بند اول: وکالت در ازدواج	۳۶
بند دوم: تجاوز وکیل از اختیارات خود و عدم رعایت مصلحت موکل	۳۶
مبحث سوم: قابلیت جسمی و بلوغ	۳۹
بند اول: اختلاف جنس	۳۹
بند دوم: بلوغ، سن قانونی برای ازدواج	۴۰
بند سوم: نکاح سفیه	۵۱
بند چهارم: نکاح مجنون	۵۲
بند پنجم: ازدواج با بیگانگان	۵۴
گفتار پنجم: موانع نکاح	۵۸
مبحث اول: قرابت	۵۸

- بند اول: محارم نسبی ۵۸
- بند دوم: محارم سببی ۶۰
- بند سوم: قرابت رضاعی و شرایط آن ۶۱
- مبحث دوم: شوهردار و در عده بودن زن ۶۳
- بند اول: شوهردار بودن زن ۶۳
- بند دوم: نکاح با زنی که در عده دیگری است ۶۵
- مبحث سوم: استیفاء عده و شرط اجرای عدالت ۷۲
- مبحث چهارم: مطلقه بودن به سه طلاق و نه طلاق ۷۵
- بند اول: سه طلاق متوالی ۷۵
- بند دوم: نه طلاق ۷۶
- مبحث پنجم: حرمت ابدی به واسطه لعان ۷۷
- بند اول: ولان لعان ۷۷
- بند دوم: تشبیهات، ترائی لعان ۷۷
- بند سوم: آثار لعان ۷۸
- مبحث ششم: حرمت عده و حریم احرام ۷۸
- مبحث هفتم: کفر ۷۹
- گفتار ششم: الزام به ثبت نکاح دائم و موقت ۸۰
- مبحث اول: ثبت نکاح دائم ۸۰
- مبحث دوم: ثبت نکاح موقت ۸۱
- گفتار هفتم: شروط ضمن عقد نکاح ۸۱
- مبحث اول: انواع شرط ۸۲
- بند اول: شروطی که باطلند لیکن مبطل عقد نیستند ۸۲
- بند دوم: شروطی که باطل و مبطل عقد است ۸۵
- بند سوم: شروط صحیح ۸۶
- گفتار هشتم: آثار نکاح ۸۹
- مبحث اول: روابط غیر مالی زن و شوهر ۸۹
- بند اول: سکونت مشترک ۹۰
- بند دوم: حسن معاشرت ۹۱
- بند سوم: معاضدت ۹۲
- بند چهارم: وفاداری ۹۳
- مبحث دوم: روابط مالی ۹۳
- بند اول: مهر و ماهیت حقوقی آن ۹۳
- بند دوم: اجرت المثل و نحله ۱۰۷

۱۰۸.....	بند سوم: نفقه.....
۱۱۵.....	فصل دوم: انحلال نکاح.....
۱۱۵.....	گفتار اول: انحلال نکاح دائم.....
۱۱۵.....	مبحث اول: فوت.....
۱۱۵.....	مبحث دوم: فسخ نکاح.....
۱۱۶.....	بند اول: بررسی تفاوت و شباهت فسخ با طلاق.....
۱۱۹.....	بند دوم: موجبات فسخ نکاح.....
۱۳۰.....	بند سوم: قواعد عمومی فسخ ازدواج.....
۱۳۲.....	مبحث سوم: طلاق.....
۱۳۲.....	بند اول: تعریف و خصوصیت‌های طلاق.....
۱۳۴.....	بند دوم: اقسام طلاق.....
۱۳۹.....	بند سوم: موجبات طلاق.....
۱۵۰.....	بند چهارم: ماهیت طلاق قضایی.....
۱۵۳.....	بند پنجم: شرایط عمومی طلاق.....
۱۶۲.....	بند ششم: شرایط نکاح طلاق.....
۱۷۸.....	بند هفتم: آثار طلاق.....
۱۸۰.....	گفتار دوم: انحلال عقد منقطع.....
۱۸۳.....	بخش دوم: قرابت و نسب.....
۱۸۵.....	فصل اول: قرابت.....
۱۸۵.....	گفتار اول: قرابت نسبی.....
۱۸۶.....	مبحث اول: طبقات و درجات قرابت نسبی.....
۱۸۷.....	مبحث دوم: آثار قرابت نسبی.....
۱۸۷.....	گفتار دوم: قرابت سببی.....
۱۸۸.....	مبحث اول: طبقات و درجات قرابت سببی.....
۱۸۸.....	مبحث دوم: آثار قرابت سببی.....
۱۸۸.....	بند اول: توارث.....
۱۸۹.....	بند دوم: ازدواج.....
۱۹۰.....	بند سوم: قضاوت.....
۱۹۰.....	بند چهارم: کارشناسی.....
۱۹۱.....	بند پنجم: داورى.....
۱۹۱.....	بند ششم: اجرای احکام.....
۱۹۲.....	گفتار سوم: قرابت رضاعی و شرایط ایجاد آن.....

۱۹۳	گفتار چهارم: فرزند خواندگی
۱۹۵	مبحث اول: مفهوم فرزند خوانده و فرزند خواندگی
۱۹۶	مبحث دوم: شرایط مربوط به سرپرست یا سرپرستان
۲۰۰	مبحث سوم: شرایط مربوط به کودک یا نوجوان تحت سرپرستی
۲۰۱	مبحث چهارم: تشریفات قضایی سرپرستی
۲۰۲	مبحث پنجم: آثار حقوقی حکم سرپرستی
۲۰۷	مبحث ششم: فسخ سرپرستی
۲۰۹	مبحث هفتم: نقد و بررسی قانون مزبور
۲۱۰	فصل دوم: نسب
۲۱۰	مبحث اول: نسب مشروع
۲۱۰	مبحث اول: نسب ناشی از نکاح
۲۲۲	مبحث دوم: نسب ناشی از وطی به شبهه
۲۲۸	مبحث سوم: نسب ناشی از روشهای نوین باروری
۲۲۸	بند اول: نسب به ناح و نسوعی
۲۳۵	بند دوم: نسب کونک تو یا ف (توسط رحم جایگزین) (اجاره ای)
۲۴۵	بند سوم: شبهه سازی و ساختن نسب مولد
۲۴۹	مبحث چهارم: دعوای نفی یا انکار نسب
۲۵۰	بند اول: اقسام دعوای نفی ولد
۲۵۱	بند دوم: مدعی نفی ولد
۲۵۴	بند سوم: طرفیت نفی ولد
۲۵۵	بند چهارم: دلایل اثبات دعوا
۲۵۷	بند پنجم: دادگاه صالح و آیین دادرسی
۲۵۸	بند ششم: مهلت اقامه دعوا
۲۶۳	مبحث پنجم: نفی ولد از طریق لعان
۲۶۴	مبحث ششم: نفی ولد با دلایل دیگر
۲۶۴	مبحث هفتم: اقرار به نسب
۲۶۵	بند اول: شرایط اقرار به نسب
۲۶۸	بند دوم: آثار اقرار به نسب
۲۶۹	مبحث هشتم: نفی نسب به وسیله غیر شوهر
۲۷۰	گفتار دوم: نسب نامشروع
۲۷۵	گفتار سوم: آثار نسب
۲۷۵	مبحث اول: حضانت و تربیت اطفال
۲۷۵	بند اول: مفهوم و ماهیت حضانت

۲۷۷.....	بند دوم: حضانت؛ حق یا تکلیف
۲۸۱.....	بند سوم: مسئولین حضانت
۲۹۶.....	بند چهارم: مدت حضانت طفل و هزینه‌های آن
۲۹۹.....	مبحث دوم: ولایت قهری
۳۰۱.....	بند اول: اشخاص تحت ولایت (مولی علیه)
۳۰۲.....	بند دوم: دارندگان حق ولایت
۳۰۴.....	بند سوم: بررسی ولایت مادر بر فرزند در فقدان پدر
۳۰۶.....	بند چهارم: وظایف و حدود اختیارات ولی
۳۰۸.....	بند پنجم: محدودیت‌های ولی در اداره اموال مولی علیه
۳۱۰.....	بند ششم: تعیین وصی به وسیله ولی قهری
۳۱۲.....	بند هفتم: تضمیناتی که به محجور در مقابل ولی قهری داده شده است
۳۱۲.....	بند هشتم: شرط ولایت ولی قهری و موارد آن
۳۱۵.....	بند نهم: موارد عدم ائین به ولی قهری
۳۱۶.....	بند دهم: اجرت ولی قهری
۳۱۷.....	مبحث سوم: قیمومت
۳۱۸.....	بند اول: اشخاص تحت قیمومت
۳۱۹.....	بند دوم: دادگاه صالح، نصب قیم و اظفار
۳۲۴.....	بند سوم: مسؤولیت قیم
۳۳۱.....	بند چهارم: پایان قیمومت
۳۳۳.....	مبحث چهارم: نفقه اقارب
۳۳۳.....	بند اول: ماهیت، قلمرو و ویژگی‌های نفقه اقارب
۳۴۳.....	بند دوم: شرایط تکلیف به پرداخت در نفقه اقارب
۳۴۵.....	بند سوم: ضمانت اجرای نفقه اقارب
۳۴۷.....	فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

خانواده به عنوان قدیمی ترین گروه اجتماعی، مهمترین گروه در اجتماع نیز می باشد چرا که بدون خانواده زندگی در اجتماع غیر متصور است. نظام خانواده، یک نهاد اساسی و محوری در جامعه و به عنوان هسته اولیه برای سایر نهادهای اجتماعی به شمار می رود. نظام خانواده هر چند کوچکترین واحد اجتماعی است لیکن اساس و زیرساخت واحدهای بزرگ اجتماعی بشری می باشد. افرادی که در این واحد کوچک اجتماعی رشد می یابند و تربیت می شوند به بزرگان رشد و شکوفایی شان سهم در واحدهای اجتماعی بزرگ انسانی دارند. افرادی که روز به روز به عنوان فرمانروای مقتدر و سیاستمدار سترگ، مدیر نیرومند و مبتکر توانا در جامعه ظهور می کنند، مسؤولیتهای سنگین و خطیری را به عهده می گیرند که نظام خانواده، کار گرم پدر و مادر تربیتگاه نخستین آنها است. بر اساس این اهمیت، قانون گذار در طول زمان در جهت حمایت از خانواده بر آمده به گونه ای که امروزه شاهد قوانین مختلف در زمینه حمایت از بنیان خانواده هستیم. با این وجود لازم است قانون گذار در این خصوص مناسب ترین قوانین را وضع کند هر چند صرف نظام تقنینی مناسب به تنهایی قادر نخواهد بود خانواده بسامان را روانه اجتماع کند. از لحاظ حقوقی - اجتماعی، در خانواده بسامان زوجین با آرامش خاطر در کنار هم زندگی کرده و در چنین خانواده ای از سستی روابط خانوادگی خبری نیست. «به اخلاق مداری و نظام خانواده بهنجار مستلزم انجام وظیفه تمام متولیان مرتبط با نهاد خانواده است. هر چند گروهی معتقدند بایستی ریشه بسیاری از مشکلات خانواده را در «نظام تقنینی جستجو کرد لیکن تحلیل و بررسی نظام های مختلف مرتبط به نهاد خانواده نشان میدهد نظام هایی چون دادگستری، اقتصاد، فرهنگ، سیاست، و... در ایجاد یک نهاد خانواده بسامان بسیار دخیل اند هر چند بررسی این نظام ها از مقوله این کتاب خارج است لیکن سعی شده است هر کجا لازم به نظر رسیده تحلیلی اجتماعی - اقتصادی از مباحث مرتبط نیز به عمل آید.

نویسندگان کتاب حاضر بر خود لازم میدانند از زحمات جناب آقای دکتر سید عباس حسینی نیک مدیر محترم انتشارات مجد به دلیل مساعدت شایان توجه ایشان، تقدیر و تشکر نمایند.

تألیف ناقابل تقدیم تمام خوانندگان عزیز، نقطه نظرات شما عزیزان میتواند نگارندگان را در تداوم و تسریع حرکت درست در این خصوص رهنمود سازد. امید است این نوشتار مقدمه ای جهت شناخت بهتر و موجب تلاش در جهت استحکام نهاد خانواده گردد.

ابراهیم تقی زاده و سحر علی پور
تابستان ۱۳۹۵

مقدمه

اهمیت و مفهوم خانواده

۱. اهمیت اجتماعی خانواده

بررسی نقش اجتماعی اقتصادی خانواده چه از لحاظ نظری و چه از نظر واقعیت‌های موجود از حدود این تألیف خارج است، تنها به عنوان مقدمه تفسیر قانون مدنی و کلید فهم ساختار آن در فرهنگ اسلام به شرق و غرب و تأثیر آن بر دیگر جوامع و دیدگاه مبتنی بر فطرت و خلقت به نحو موجز و لک می‌مستدل ذکر می‌شود.

برای آنکه موقعیت اجتماعی اقتصادی خانواده بررسی شود، ضروری است جایگاه خانواده در دستگاه خلقت روشن شود و به اصطلاح قبل از بحث از حقوق خانواده، اشاره ای گذرا ولی مستدل و گویا به فلسفه حقوق در خانواده بشود، زیرا اساسی ترین مسئله در مورد «نظام حقوق خانوادگی» این است که آیا نظام حقوق خانوادگی نظامی است مستقل از سایر نظامات اجتماعی یا خیر؟ دانشمندان معتقدند که زندگی خانوادگی بشر صددرصد طبیعی است، یعنی انسان طبیعتاً «منزلی» آفریده شده است و اگر فضا در طبیعی بودن زندگی مدنی انسان تردید کنیم، در طبیعی بودن زندگی «منزلی» نمی‌توانیم تردید کنیم.^۱ اولین اجتماعی که در بین بشر پدید آمده، اجتماع خانوادگی بوده و آن اجتماعی است «طبیعی و قراردادی»، یعنی حد متوسطی است میان یک اجتماع غریزی مثل اجتماع زنبور عسل و موریانه که همه حقوق و مقررات از جانب طبیعت معین شده و امکان سرپیچی نیست و یک اجتماع قراردادی مانند اجتماع مدنی انسانها که کمتر جنبه طبیعی و غریزی دارد.^۲ به طور کلی حقوق طبیعی از آنجا پیدا می‌شود که برای طبیعت، هدف قائل شویم که با توجه به هدف، استعدادهایی در وجود موجودات نهاده شده و استحقاق‌هایی را دارند.

۱. علی محمد یثربی قمی، حقوق خانواده، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۸، ص ۴.

۲. مرتضی مطهری، نظام حقوقی خانواده، قم: انتشارات صدرا، بی تا، ص ۱۴۷.

چنان که مرحوم «کاشف الغطاء» می‌فرماید:

«مبدا حیات خانوادگی، همسری مرد و زن است که به وسیله آن خانواده شکل می‌گیرد و با خانواده‌ها، امت و با امتها، کاروان بشری، و برای نظام بخشیدن به همین مناسبات است که شرایع آسمانی حدود و قیودی برای آن قائل شده اند، پس باید جوهر این حقیقت را شناخت. شاید بهترین تعبیر از این حقیقت و الفت، عنوان کمال ثانوی طبیعی انسان باشد، زیرا انسان مرد باشد یا زن بالنسبه به وجود شخصی خود مثل یک کفه ترازوست که با هم توازن و تعادل می‌یابند. برای تأمین همین اعتدال و توازن، خداوند حکیم چنان غریزه ای در وجود انسان بلکه همه موجودات زنده به ودیعت نهاده است، لکن خمن ازدواج و اقتران صرفاً بقاء نسل و حفظ نوع نبوده، زیرا این معنی در سایر حیوانات نیز جریان دارد بلکه چون انسان را که می‌گویند مدنی بالطبع است در طریق تأمین زندگی، مادتما به نیاز شدیدی به تعادل و همبستگی حقیقی دارد و از طرفی این معنی جز با تشکیل خانواده مسر نمی‌گردد، بنابراین تشکیل خانواده همان و تأمین سعادت زندگی و کمال انسانی همان^۱».

بنابراین راه تشخیص حقوق صریح انسانی و کیفیت آنها مراجعه به خلقت و آفرینش است. هر استعداد طبیعی یک سبب طبیعی است. برای یک حق طبیعی. با مراجعه به استعدادها و احتیاجات زن و مرد و به سبب دیگر به سندهای طبیعی که قانون خلقت به دست هر یک داده روشن می‌شود که آیا زندگی خانوادگی طبیعی است یا قراردادی؟ حساب زندگی خانوادگی از زندگی اجتماعی جداست. در طبیعت، تدابیری به کاربرده شده که طبیعتاً انسان و بعضی از حیوانات به سوی زندگی خانوادگی و تشکیل قانون خانوادگی و داشتن فرزند گرایش دارند. غرض این است که احساسات خانوادگی برای بشر، یک امر طبیعی و غریزی است و مولود عادت و نتیجه تمدن نیست (هم‌پناه) که بسیاری از حیوانات به طور طبیعی و غریزی دارای احساسات خانوادگی می‌باشد.^۲

۲. اقتدار ملی و اهمیت اقتصادی خانواده

خانواده در حفظ اقتدار ملی و پیشرفت اقتصاد، سهمی مؤثر دارد. تاریخ نشان می‌دهد که همیشه دولت‌هایی، قوی تر بوده اند که خانواده، اساس محکم تری در آنها داشته است، و انحطاط هر قوم از زمانی آغاز شده که در مبانی خانواده‌های آن قوم، سستی و

۱. علامه کاشف الغطاء، تحریر المجله، ج ۵، قم: مکتبه الفیروزآبادی، بی تا، ص ۷۶

۲. مرتضی مطهری، نظام حقوقی خانواده، ص ۱۴۹

پستی رسوخ کرده است؛ به گفته «ژوسران» استاد فرانسوی: «به طور معمول، نخستین نشانه‌های آفت و آسیب، پیش از آنکه در ساختمان نیرومند و وسیع تر دولت پدیدار شود، در خانواده بروز می‌کند».^۱

به طور کلی خانواده سهم مؤثری در استوار کردن بنیه مالی کشور و رشد ثروت دارد. نخستین گروههای اقتصادی، خانواده‌ها بوده اند. زمین‌های زراعی و کارگاههای صنعتی با سرمایه اعضای خانواده و با نیروی کار مشترک آنها اداره شده و شرکت‌های تجاری از اعضای یک خانواده به وجود آمده است. مسلم است کسانی که به خانه و خانواده پای بند هستند، به خاطر سعادت و آسایش همسر و فرزندان خود بیشتر کار می‌کنند و پس انداز، جزئی از زندگی آنان است؛ بر این اساس می‌توان گفت پیوندها و وابستگی‌های خانوادگی در گردآوری سرمایه نقش به سزایی دارد.

۳. اهمیت خانواده از منظر قانون اساسی

در مقدمه قانون اساسی می‌خوانیم:

«خانواده واحد بنیادین جامعه و زئون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است، اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است».

و در اصل «دهم» آمده است:

«از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزیهای مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، با سادگی از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد».

۴. مفهوم خانواده

خانواده در قانون مدنی و دیگر قوانین ایران تعریف نشده است. ولی با توجه به مقررات مختلف می‌توان برای آن یک معنی عام (گسترده) و یک معنی خاص (محدود) قائل شد.

خانواده به معنی خاص

خانواده به معنی خاص که در اصطلاح جامعه‌شناسی «خانواده هسته‌ای» نامیده می‌شود، عبارت است از زن و شوهر و فرزندان تحت سرپرستی آنان که معمولاً با هم زندگی می‌کنند. ماده «۱۱۰۵» ق.م.ناظر به همین معنی بوده است^۱ و منشاء آن وقوع نکاح به طور صحت است. چنان که در قانون تأمین اجتماعی مصوب تیرماه ۱۳۵۴ که خانواده شخص بیمه شده شامل همسر و شوهر و فرزندان (با شرایط خاص خود) می‌باشد به همین معناست.

خانواده به معنی عام

با لحاظ طبعیات است (ماده ۸۶۲ ق.م) و الزام به دادن نفقه (ماده ۱۱۹۶ ق.م) و ولایت جد پدری (ماده ۱۱۸۱ ق.م) بی‌وأن تصویر گسترده‌ای از مفهوم خانواده داشت^۲، چنان که با در نظر گرفتن قریبتهای نسبی و رضاعی، مفهوم عام‌تری به دست خواهد آمد (ماده ۱۰۳۱-۱۰۴۶ ق.م) که آن را «خانواده گسترده» نامند^۳. به عبارت دیگر خانواده به معنای «عام»، عبارت است از سرری مرکب از شخص و خویشاوندان نسبی و همسر او و خانواده به معنای «گسترده»، خویشان نسبی را هم داخل در مفهوم عام می‌کند.

تقسیم مطالب

از تعریف خانواده معلوم شد که دو عامل اساسی آن را تشکیل می‌دهد: ۱- نکاح ۲- رابطه پدر و فرزندی یا نسبت. بنابراین خانواده را در دو بخش کلی تقسیم می‌کنیم:

بخش اول: نکاح و طلاق

بخش دوم: قرابت و همبستگی خانوادگی و حمایت از کودکان خانوادگی و کودکان بی سرپرست.

۱. در ماده «۱۱۰۵» میخوانیم: «در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است.»

۲. ماده «۸۶۲» ق.م: «اشخاصی که به موجب نسب ارث می‌برند سه طبقه اند: ۱- پدر و مادر و اولاد و اولاد اولاد ۲- اجداد و برادر و خواهر و اولاد آنها. ۳- اعمام و عمات و احوال و خالات و اولاد آنها.»

ماده «۱۱۹۶» ق.م: «در روابط بین اقارب فقط اقارب نسبی در خط عمودی اعم از صعودی یا نزولی ملزم به اتفاق یکدیگرند.»

ماده «۱۱۸۱» ق.م: «هر یک از پدر و جد پدری نسبت به اولاد خود ولایت دارند.»

۳. اسید حسین صفایی و اسدالله امامی، حقوق خانواده، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴، ص ۱۲.